

KESAM DEĞERLENDİRME NOTU

Kırklareli Üniversitesi
Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

05/06/2013

No: 2013/05

<http://kesam.kirklareli.edu.tr>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TİCARET VE KALKINMA KONFERANSI KÜRESEL YATIRIM EĞİLİMLERİ RA- PORU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) 1964 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun; ticaret, yatırım ve özellikle kalkınma konularına odaklanan hükümetler arası sürekli ve temel bir organı olarak kurulmuştur. İlki 1964 yılında Cenova'da toplanan konferans 4 yılda bir toplanmaktadır. Organizasyonun temel görevleri arasında kalkınmakta olan ülkelerin ulus ötesi/çokuluslu şirketler ile yaşadıkları sorunlar ve gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşitsizlik konularıdır.

Küresel Yatırım Eğilimleri Raporu, uluslararası arenada değişen yatırım örgüsü araştırmacılar ve politika yapımcıları için önemli olduğu ölçüde yayınlanan rapor da bir tür rehber görevi üst-

193 üyesi olan kurumun temel amacı ticaret, yardım, ulaşım, finans ve teknoloji de dâhil olmak iktisadi kalkınmanın tüm yönlerine ilişkin gerekli politikaları formülize etmektir. Kurum birçok konuda araştırmalar hazırlayarak bu araştırmaları düzenli periyotlarla raporlar halinde sunmaktadır. Bunlardan bazıları; Ticaret ve Kalkınma Raporu, Ticaret ve Çevre Raporu, Afrika Ekonomik Kalkınma Raporu, En-Az Gelişmiş Ülkeler Raporu (EAGÜ). Kuruluş 25 Mart 2013'te Küresel Yatırım Eğilimleri² raporunu yayınlamıştır. Uluslararası arenada değişen yatırım örgüsü araştırmacılar ve politika yapımcıları için önemli olduğu ölçüde yayınlanan rapor da bir tür rehber görevi üstlenmektedir.

¹ Değerlendirme Raporu UNCTAD'ın Küresel Yatırım Eğilimleri Raporu'nun Türkçeleştirilmesi ve değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

²[http://unctad.org/en/pages/publications/Global-Investment-Trends-Monitor-\(Series\).aspx](http://unctad.org/en/pages/publications/Global-Investment-Trends-Monitor-(Series).aspx)

SEDAT DEMİR
Araştırma Görevlisi

sedat.demir@kirklareli.edu.tr

Kırklareli Üniversitesi
Ekonomik & Sosyal Araştırmalar
Uygulama ve Araştırma
Merkezi

<http://kesam.kirklareli.edu.tr>

kesam@kirklareli.edu.tr

BRICS ÜLKELERİ: DOĞRUDAN DIŞ YATIRIMLAR (DDY) VE AFRİKA

BRICS; ülke adlarının baş harflerinden oluşturulan, Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nden oluşan ülkeler grubudur. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz sonrası adları çoklukla zikredilen bu ülkeler grubu günümüzde dünya genelindeki DDY'lerin en büyük alıcıları olmalarının yanı sıra önemli dış yatırımcılar da olmuşlardır. Son 10 yıl içerisinde BRICS ülkelerine yapılan DDY kriz döneminde bile sürekli artarak, 2012'de 263 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak dünya geneli DDY içerisindeki payları 2000 yılında % 6'dan 2012 yılında % 20 seviyesine ulaşmıştır. Diğer bir önemli nokta ise bu ülkelerin önemli yatırımcılar haline gelmeleridir; dışa-dönük (outward) DDY oranları 2000 yılında 7 milyar dolar iken 2012 yılında 126 milyar dolar olmuştur. Bundan 10 yıl önce % 1 olan bu oran şu an yaklaşık olarak dünya dışa-dönük DDY akımlarının % 9'una denk gelmektedir.

BRICS ülkeleri tarafından yapılan denizaşırı yatırımlar genelde gelişmiş ülkelerde pazar arayışında veya bölgesel değer zinciri bağlamında yapılmaktadır. BRICS ülkelerinin dışa-dönük DDY stoklarının % 42'si gelişmiş ülkelerde iken bunun % 34'ü ise AB bölgesinde yer almaktadır. BRICS ülkelerinin dışa-dönük yatırımlarının yaklaşık % 42'si Latin Amerika ve Karayipler gibi komşu ülkelere, Doğu Asya, Güney Asya ve Geçiş Ekonomisi ülkelerine yapılmaktadır. BRICS-içi yatırımlar (BRICS ülkelerinin kendi aralarında yaptıkları yatırımlar) her ne kadar BRICS dışı ülkelere yapılan yatırımlara nazaran daha hızlı bir ilerleme kaydetse de bu ülkeler arası yatırım bağları zayıf kalmaya devam etmektedir. Grup üyeleri; grup üyesi ülkelerin yaptıkları DDY'lerin sadece % 2,5'ünü çekmektedir. Bu noktada Güney Afrika Cumhuriyeti BRICS-içi yatırımları en çok alan ülkedir. Hizmetler ve imalat sektörlerini de kapsayacak şekilde BRICS ülkeleri Afrika'da önemli yatırımcılar haline gelmişlerdir. Her ne kadar Afrika BRICS tarafından yapılan DDY'lerin % 4'ünü alıyor olsa da, bu ülkeler Afrika'ya yatırım yapan lider ülkeler arasındadırlar. 2010 yılında kıtaya yapılan DDY içerisinde BRICS ülkelerinin payı % 14'e çıkmış ve alınan yatırımlar içerisindeki

payları da % 25'e ulaşmıştır. Afrika'da yapılan Boş-Alan Yatırımı¹ projelerinin (Greenfield Projects, Yeşil alan Yatırımları) toplam değeri içerisindeki BRICS payı 2003'ten 2012'ye % 19 artmıştır. Grup üyesi ülkelerin Afrika'daki projelerinin çoğu imalat ve hizmetler sektöründe olurken, toplam proje değerinin % 26'sı, proje sayısının ise % 10'u birincil sektörlerde yer almaktadır.

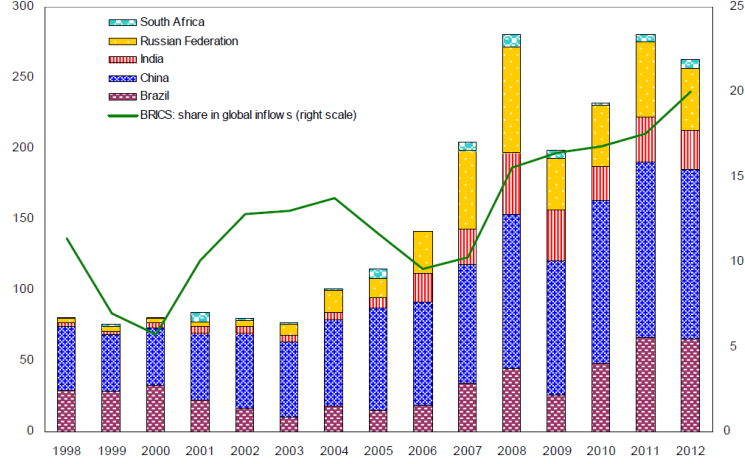
BRICS VE KÜRESEL YATIRIM ÖRGÜSÜ

2010 yılından beri gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomisi ülkeleri küresel yatırımların yarısından fazlasını çekmektedirler. 2012 yılında bir ilk olarak gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlar gelişmiş ülkelere yapılan yatırım miktarlarını aşmış ve yaklaşık 130 milyar dolar daha fazla yatırım almışlardır. BRICS ülkeleri bu değişen küresel yatırım örgüsü içinde önemli rol oynamaktadırlar. Dışa-dönük DDY yatırımları üzerinden değerlendirilecek olursa BRICS ülkeleri bu küresel yatırımların onda birini çekiyor ve yine kalkınmakta olan ülkeler üzerinden değerlendirecek olursak kalkınmakta olan ülkelere yapılan DDY'lerin ise üçte birini çekiyor diyebiliriz.

İçe-Dönük (Inward) DDY Örgüsü; BRICS ülkelerine yönelik DDY'ler 2003-2008 arası büyük bir artış göstermiştir. Süreçte; 77 milyar dolardan 281 milyar dolara yükselen bir yatırım miktarı gözlemlenmektedir. Rusya Federasyonu ve Çin ise bu artıştan aslan payını almışlardır (Şekil1). Diğer ülkeler ile kıyaslandığında BRICS ülkelerine yapılan yatırımlar krize karşı daha fazla direnç göstermişlerdir. Diğer ülkelere yapılan yatırımlar kriz döneminde % 40'lara varan muazzam düşüşler gösterirken, BRICS ülkelerine yapılan yatırımlar ise sadece 2009 yılında % 30'luk bir düşüş sergilemiş ve ardından çok hızlı toparlanarak zirve yapmışlardır. Sonuç olarak dünya genelinde BRICS ülkelerine yönelik DDY kriz döneminde bile artarak, 2012'de % 20 olmuştur (2000 yılında % 6 olarak gerçekleşmiştir). BRICS ülkelerine yapılan yatırımların % 46'sı Çin'e, % 25'i Brezilya, % 17'si Rusya Federasyonu ve % 10'u ise Hindistan'a yapılmaktadır. İçe-dönük DDY'lerdeki bu hızlı yükseliş ile grup üyesi ülkelere yönelik DDY stokları dünya genelinde % 11 seviyesinde gerçekleşmiş ve gelişmiş ülkeleri yakalamıştır.

¹Boş alan yatırımı: Yatırımcının kendi ülkesi dışında yeni bir tesis kurma biçiminde, fiziki sermaye stokuna yaptığı katkı, diğer bir ifadeyle sabit sermaye yatırımı biçimindeki bir doğrudan yabancı sermaye yatırımı.

Şekil 1: BRICS ve İçe-Dönük DDY, Küresel DDY İçerisindeki Payları,
1998 - 2012 (Milyon \$, %)

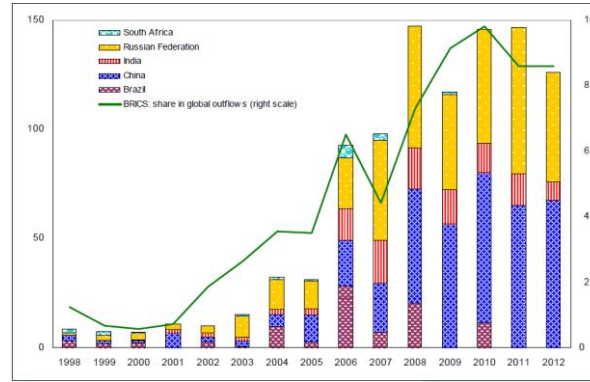

Kaynak: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

Dışa-Dönük DDY Örgüsü; BRICS ülkeleri yüksek miktarlarda yatırım alan ülkeler oldukları kadar yükselen dışa-dönük yatırım oranları dolayısıyla da hatırı sayılır yatırımcılardır. Dışa-dönük DDY'lerin artışı içe-dönük DDY'lere nazaran daha ağır bir artış seyri izlemiş ve 2005 yılında 31 milyar dolardan 2006 yılında 93 milyar dolara çıkmıştır (Şekil 2).

BRICS ülkeleri yatırımcı kimlikleri bağlamında da yaşanan küresel ekonomik krize karşı direnç göstermişlerdir. 2009 yılında, dünya geneli dışa-dönük DDY'ler % 41 azalırken BRICS kaynaklı yatırımlarda ise sadece % 26'lık bir düşüş gözlenmiştir. Rakamlar BRICS'in yatırımcı rolünün de rolü gözle görülür bir şekilde belirginleştiğini ortaya koymuştur. Örneğin; grup üyesi ülkelerin on yıl önce sadece % 1 olan dünya geneli yatırım oranları içerisindeki payları, günümüzde % 9 seviyesindedir (Şekil 2). Çin ve Rusya grup içerisinde sırasıyla % 54 ve % 40'lık oranlarla bu akımlarda ön planda yer almaktadır.

Şekil 2: BRICS: Dışa-Dönük DDY Akımları ve Küresel Dışa-Dönük DDY Akımları İçindeki Payları, 1998-2012 (Milyar \$, %)

Kaynak: UNCTAD, FDI/TNC veritabanı (www.unctad.org/fdistatistics).

BRICS Tarafından Yapılan Dışa-Dönük DDY'lerin Rotası: BRICS yatırımları çoğunlukla gelişmekte olan ülkelere yapılmaktadır (% 42). Bunun içerisindeki % 34'lük kısım ise AB ülkelerine yapılmaktadır (Tablo 1). Yatırımlar pazar arayışı ve sınır-ötesi B&S² şeklinde olmakta ve yine bu şekilde yapılan B&S'ler 2010-2012 arasında 105 milyar dolar dolayında gerçekleşmiştir. Bölge-içi DDY'lerin BRICS için önemli oldukları 2011 yılında komşu ülkelere yapılan yatırım miktarlarından da anlaşılmaktadır. Çin'in komşu ülkelere yaptığı yatırımlar % 70, Brezilya'nın ise % 40 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu yatırımlar çoğunlukla bölgesel entegre üretim amacıyla veya bölgesel değer zinciri bağlamında yapılmaktadır.

Tablo 1: BRICS: Dışa-Dönük DDY Stoku (Milyon \$,%)

Bölge/Ekonomi	Değer	Pay
Dünya	1 130 238	100.0
Gelişmiş Ülkeler	470 625	41.6
Avrupa Birliği	385 746	34.1
ABD	31 729	2.8
Japonya	1 769	0.2
Gelişmekte Olan Ülkeler	557 055	49.3
Afrika	49 165	4.3
Latin Amerika ve Karayipler	175 410	15.5
Asya	331 677	29.3
Geçiş Ekonomileri	31 891	2.8
BRICS Ülkeleri	28 599	2.5

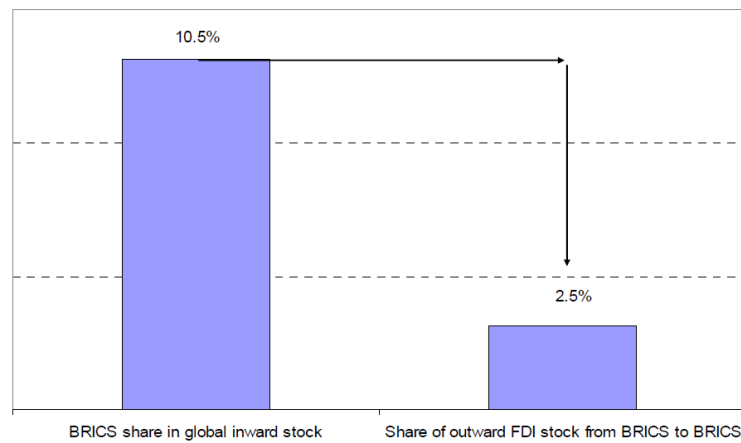
Kaynak: UNCTAD, FDI veritabanı , IMF, ve CDIS

²Birleşme ve Satınalma, B&S. İngilizcede ki orijinal tanımlama Mergers and Acquisitions şeklindedir (M&A).

BRICS ülkeleri arasındaki DDY diğer ülkelere yapılan yatırımlara nazaran daha düşük seviyededir. Hindistan'ın BRICS üyesi ülkelere yaptığı DDY'ler Hindistan'ın dışa-dönük yatırımlarının sadece % 3,2'sini oluşturur, Çin için % 2,2, Rusya ve Brezilya için ise sadece % 0,3'tür. Dünya geneli dışa-dönük DDY stoku içinde BRICS-içi yatırımlar % 2,5 seviyesindedir. Dünya geneli yapılan dışa-dönük yatırımlar içerisinde % 10 iken BRICS-içi yatırımların % 2,5 olması bölge içi yatırımların düşüklüğünü açıkça göstermektedir (Şekil3).

BRICS ülkelerinden diğer gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomilerine (kendi bölgeleri dışındaki ekonomilere BRICS ülkeleri hariç) yapılan DDY'ler da giderek artmaktadır. Örneğin; Afrika'ya yapılan DDY'lerin % 25'i BRICS tarafından yapılmaktadır.

Şekil 3: Küresel DDY'ler içerisinde BRICS-içi DDY Stoku Payı (2011, %)

Kaynak: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

BRICS-İÇİ DOĞRUDAN DIŞ YATIRIMLAR

Son on yılda artış göstermesine rağmen; mevcut veriler BRICS ülkeleri arasındaki ikitaraflı DDY stokunun kısıtlı olduğunu göstermektedir. Yatırımlar 2003 yılında 260 milyon dolar iken 2011 yılında 29 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiş ve % 01'den % 2,5'a yükselmiştir. BRICS ülkelerine daha yakından bakacak olursak;

Brezilya: Brezilya'nın diğer BRICS ülkelerindeki yatırımları mütevazı bir seviyededir (0,5 milyar\$) Brezilya'nın ekonomik ilişkilerinin en güçlü olduğu ülke Çin'dir. Genel

olarak ticaret üzerinden şekillenen bu bağ, son yıllarda Brezilya'dan Çin'e ham madde ihraç edilmesiyle oluşmuştur. Brezilyalı şirketlerin Çin'deki varlıkları ise daha kısıtlıdır ve temel iş aktiviteleri ise hizmet sağlamak, satışlar, ürün ve hizmetlerin dağıtımı ve tedariki üzerine kuruludur.

Çin: Çin BRICS ülkeleri arasında toplamda dünya geneli içerisinde yaklaşık 425 milyar dolarlık DDY stokuyla en büyük yatırımcı konumundadır. Ancak Çin'in diğer BRIC ülkelerine yönelik dışa-dönük DDY stoku toplam yatırımlarının sadece % 2,2'sini oluşturmaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti ve Rusya; Çin için önemli dışa-dönük DDY hedefleridir. 2011 yılı sonu itibariyle sırasıyla bu ülkelere yapılan yatırımlar 4,1 milyar dolar ve 3,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İki ülke Çin'in menşei ülke (home country) olduğu DDY sıralamasında 8. ve 9. ülke konumundadırlar. Çin'in bu iki ülkeye yaptığı yatırımlar içerisinde en büyük payı hizmetler sektörü almaktadır. Stok seviyesine bakacak olursak Brezilya 1,1 milyar dolar ve Hindistan 657 milyon dolar ile düşük miktarlarda yatırımlara ev-sahipliği (Host-Country) yapmaktadırlar. Son dönem artan yatırımlar özellikle Brezilya'da B&S'lar şeklinde gerçekleşmiş ve bu bağlamda Çin, ABD sonrası en fazla satın-alma yapan ülke olmuştur. Örneğin: Çin firması Petrochemical Corp. (Sinopec) 2010 yılında Brezilya'da net 7,1 milyar dolarlık bir satın alma gerçekleştirmiştir.

Tablo 2: BRICS Ülkelerinden Diğer BRICS Ülkelerine Yönelik Dışa-Dönük DDY Stoku (Milyon \$, %)

Menşei Ülke (Home C.)	Evsahibi Ülke (Host Country)							
	BRICS	Brezilya	Çin	Hindistan	Rusya	Güney Afrika	Dünya Geneli	Dünya Geneli
BRICS	28 599.5	1 222.4	13570.81	795.6 7	7 671.5	4 339.1	1 130 238	2.5%
Brezilya	514.1	-	447.5	15.8	0.1	50.7	202 586	0.3%
Çin	9 552.5	1 071.8	-	657.4	3 763.6	4 059.7	424 781	2.2%
Hindistan	1 987.1	73.9	228.7	-	1 490.4	194.1	62 600	3.2%
Rusya	1 139.9	-	123.1	982.3	-	34.5	361 738	0.3%
Federasyonu								
Güney Afrika	15 405.8	76.8	12771.5	140.1	2 417.4	-	78 533	19.6%

Kaynak: UNCTAD, FDI veritabanı ve IMF, CDIS (Coordinated Direct Investment Survey).

Hindistan: 2011 yılının sonlarına doğru Hindistan'ın diğer BRICS ülkelerine yönelik dışa-dönük DDY stoku 2 milyar dolar olarak kaydedilirken bunun ¾'ü Rusya'ya yöneliktir. Sırasıyla Brezilya, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Hindistan menşeli DDY stoku miktarları ise 74 milyon dolar, 229 milyon dolar ve 194 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bilgi teknolojileri hizmetleri alanında faaliyet gösteren Infosys ve Wipro gibi Hindistan menşeli ulus ötesi Şirketler Brezilya ve Çin'deki iş aktivitelerini boş-alan (greenfield investments) yatırımları yaparak genişletmişlerdir. Hintli şirketler Rusya'da maden sanayiinde, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ise imalat sektöründe aktiftirler. Örneğin: Hintli kamu şirketi ONGC Videsh Rusya Federasyonu'nda çeşitli petrol ve gaz arama projelerinde yer almaktadır ve yine Tata Group Firması Güney Afrika Cumhuriyeti'nde otomotiv ve ferrokrom tesislerine yatırım yapmıştır.

Güney Afrika Cumhuriyeti: 2011 yılı itibariyle Güney Afrika Cumhuriyeti'nin dışa-dönük DDY stokunun 1/5'i BRIC ülkelerine ve bunun da büyük bir kısmı Çin'e yapılmıştır. Küçük hacimli yatırımlar olmasına rağmen Çin'den sonra sırasıyla Hindistan ve Brezilya gelmektedir. BRIC ülkelerine yapılan bu % 20'lik yatırım Güney Afrika Cumhuriyeti'nin diğer Afrika ülkelerine yaptığı yatırım miktarından sadece % 3 düşüktür. Güney Afrika Cumhuriyeti'nden BRIC ülkelerine yönelik dışa-dönük DDY stoku genelde madencilik, altyapı ve inşaat, finans ve iş hizmetleri sektörlerinde yoğunlaşmıştır.

Rusya Federasyonu: Son dönemlerde Rus ulus ötesi şirketler BRICS ülkeleri içerisinde dışa-dönük DDY stoklarını 1,1 milyar dolara çıkartarak bir anlamda kendilerine de yer açmışlardır. Diğer BRICS ülkelerinin şirketlerine karşın Rus ulus ötesi şirketlerinin ana amacı sadece ham maddelerin kendi ülkelerine güvenli bir şekilde ulaştırılması değil aynı zamanda rekabet halinde oldukları firmalara karşı sürdürülebilir rekabetçi bir avantaj elde etmek ve bahis konusu gelişmekte olan ülkeler içerisindeki ticari konumlarını genişletmek olmuştur. Örneğin; Rosneft Firması, Çinli CNPC firması ile Rusya'da petrol çıkarma ve çıkarılan ham petrolün Çin'de işlenmesi konusunda ortak bir girişimde bulunmuşlardır.

AFRİKA'DA BRICS YATIRIMLARI

BRICS ülkeleri Afrika'da önemli yatırımcılar haline gelmişlerdir ve bu artan yatırım eğilimi devam edecek gibi görünmektedir. BRICS ülkelerinin kıtanın DDY stok ve akımları içerisindeki payları sırasıyla % 14 ve % 25'e ulaşmıştır (Tablo 3).

BRICS ülkelerinde yaşanan hızlı ekonomik büyüme ve endüstriyel ilerleme bu ülkelerin kendi firmalarının Afrika kıtasında imalat ve hizmetler sektörlerini de kapsayacak şekilde yatırımlar yapabilmeleri için geniş fırsatlar sağlamaktadır. Yaratdığı olumlu sonuçlar dolayısıyla iş alanları yaratabilen ve endüstriyel büyüme sağlayan imalat sanayindeki DDY'lerin artışı, güney-güney ekonomik işbirliğinin önemli bir yüzü olmaktadır.

Tablo 3: Afrika Ülkelerine Yönelik Tahmin Edilmiş DDY Akımı ve Stoku (2010,%)

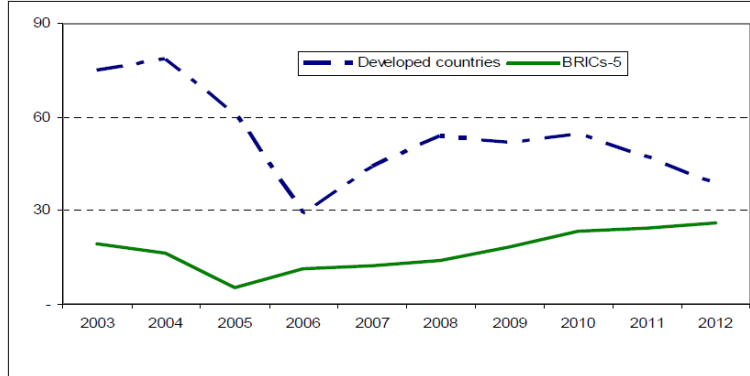
Yatırım Yapan Ülke	Milyon Dolar		Toplamdaki Paylaşım	
	Akımlar	Stok	Akımlar	Stok
Dünya Geneli Toplam	39 540	308 739		
Gelişmiş Ülkeler	26 730	237 841		
Avrupa Birliği	16 218	155 972		
Kuzey Amerika	9 281	53 412		
Gelişmekte Olan Ülkeler	12 635	68 890		
Asya	9 332	50 077		
Güney-Doğu Avrupa ve BDT ³	175	2 007		
BRICS Ülkeleri	10 007	42 583		

Kaynak: UNCTAD, FDI/TNC veritabanı.

Afrika da yapılan temel yatırım şekli olan boş alan yatırımları BRICS ülkelerinin Afrika'daki yatırımlarının ne denli önemli olduğunu doğrular niteliktedir. Grup üyesi ülkelerin Afrika'daki toplam boş alan yatırım projelerinin değeri 2003'ten bu yana yaklaşık beş kat artarak 2012 yılında % 19'a ulaşmıştır (Şekil 4).

³Bağımsız Devletler Topluluğu: Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna.

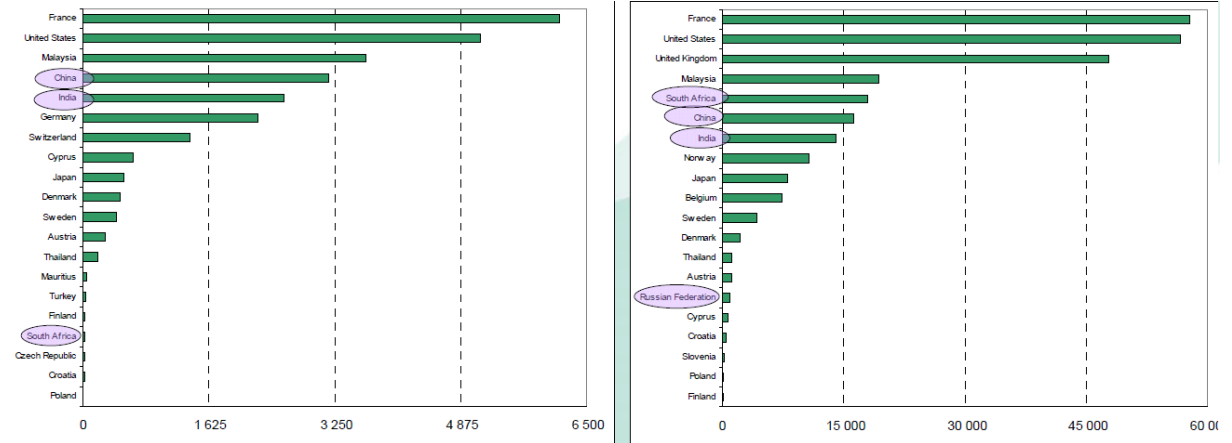
Şekil 4: BRICS Ülkeleri ve Gelişmiş Ülkelerin Afrika'daki Boş-Alan Yatırım Projeleri İçindeki Payları (2003-2012, %)

Kaynak: UNCTAD, Financial Times Ltd, FDI Piyasaları (www.fdimarkets.com).

Dört BRICS ülkesinin (Güney Afrika Cumhuriyeti, Çin, Hindistan ve Rusya Federasyonu) Afrika'daki artan yatırımları sonrasında DDY stok ve akım yatırımlarında üst sıralara yerleşmişlerdir (Şekil 5).

Şekil 5: Afrika Kıtasındaki En Büyük 20 Yatırımcı Ülke, 2011 (Milyon Dolar), Sırasıyla DDY Akımlar ve DDY Stoklar

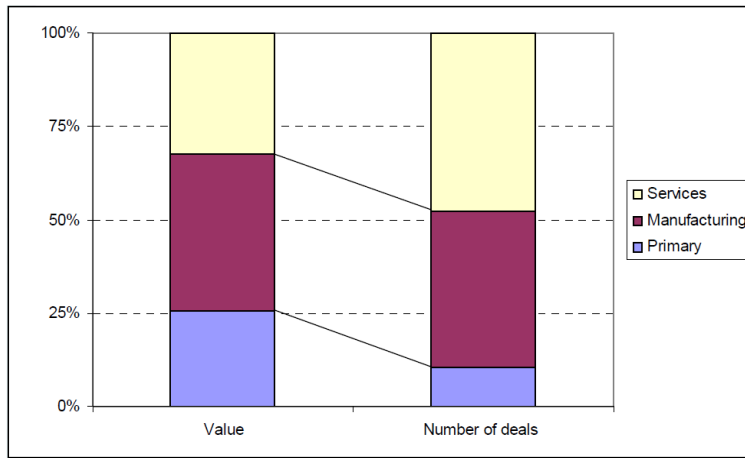

Kaynak: UNCTAD, FDI/TNC Veritabanı.

Değer olarak ölçüldüğünde BRICS ülkeleri tarafından bölgeye yapılan yatırımların ¼'ü birincil sektörlerde yer almaktadır (Şekil 6). Genellikle Çinli CNOOC ve Hintli ONGC firması gibi devlete ait kuruluşlar bu şekildeki yatırımcılardır. Çinli ve Hintli şirketler tarafından üstlenilen en büyük yatırım projeleri imalat ve hizmetler sektörlerinde yer

almaktadır. Örneğin: Hindistan'ın 8 Doğu-Afrika ülkesindeki yatırımları bu sektörlerdedir. Afrika'daki emek maliyetlerinin yatırımcı ülkelerdeki ücretlerden önemli bir farkının olmamasına rağmen; ABD'nin Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu, (AGOA), Avrupa Birliği'nin Silah Dışındaki Tüm Ürünler (EBA) ve Çin'in Afrika'nın En-Az Gelişmiş Ülkelerine yönelik sıfır-tarife ölçüleri gibi bir takım bir takım girişimlerle Afrika ülkelerine gümrüksüz, kotasız, erişim imkânları ve dolayısıyla etkin imalat ve yatırım imkânları söz konusu olmaktadır.

Şekil 6: Değer ve Rakamlarla DDY'lerin Sektörel Dağılımları (2003-2012, %)

Kaynak: UNCTAD, Sınır-Ötesi B&S Veritabanı (<http://www.fDimarkets.com>).

BRICS ülkeleri tek başlarına mercek altına alındıklarında, diğerlerine göre Afrika'ya yönelik DDY'leri düşük olan Brezilya'nın son dönemde kamu kesimi finans kuruluşlarının da desteğiyle Afrika ile dahada yakınlaştığını ve kıtaya yapılan yatırımlarının arttığını söylemek mümkündür. Bunlar arasında Brezilya Kalkınma Bankası (BNDES) son on yılda giderek artan oranda Sahra-Altı Afrika'ya yönelik yaptığı ödeme ve teşvikleriyle özel bir vurguyu hak etmektedir. Banka; Brezilyalı şirketlerin, Angola, Gana, ve Mozambik gibi dünya çapında biyo-yakıt arzında önemli oyuncular haline gelen ülkelerde, dahası Afrika'nın yeni etanol endüstrisi içerisinde genişleyen ve büyüyen bir rol üstlenmesine katkı sağlamıştır. Öte yandan Brezilyalı Caixa Econômica Federal, Angola ve Mozambik'teki konut projelerinin geliştirilmesi konusunda destekler sunmaktadır.

Çin'in Afrika'daki DDY stoku 2011 yılı sonu itibariyle 16 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Güney Afrika Cumhuriyeti Çin yatırımlarından kıtadaki en büyük payı alan ülke konumundadır, ardından Sudan, Nijerya, Zambiya ve Cezayir gelmektedir. Buna ek olarak Çin, Sudan ve Zambiya gibi en-az gelişmiş ülkelere yatırım yapan lider ülkelerden birisidir.

Güney Afrika Cumhuriyeti ise 2011 yılında 18 milyar dolar ile Afrika'daki en büyük beşinci DDY stokuna sahip ülke ve Malezya'dan sonra dünyadaki en büyük ikinci gelişmekte olan ülke konumundadır. Dışa-dönük yatırım stokun çoğu özel bankacılık dışı sektörde yeniden yatırılmış kazançlara dayandırılmaktadır. Afrika'da ki dışa-dönük yatırım stokunun büyük bir kısmı Mauritius'ta tutulmaktadır. Yine kayda değer miktarlarda DDY Nijerya'da ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin iki komşusu olan Mozambik ve Zimbabwe yer almaktadır. Rakamlar üzerinden bakılırsa; Afrika'daki madencilik sektörü en büyük DDY'i çeken sektör olmuştur.

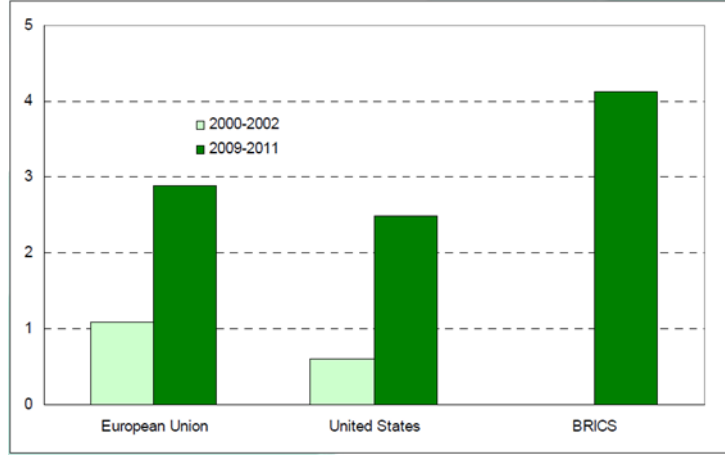
Hindistan'a ait DDY Afrika kıtasında genellikle Maritus'tan başlayarak Fildişi Sahili, Senegal ve Sudan gibi ülkelere yapılmaktadır. 2010 yılında Hint menşei Bharti Airtel Firması yine Afrikalı bir cep telefonu Firması olan Kuwait's Zain firmasını 10,7 milyar dolara satın almıştır. Hindistan'ın Afrika'da ki toplam DDY stoku 14 milyar dolar civarındadır ki bu ülkeyi kıtadaki yedinci en büyük yatırımcı yapmaktadır.

Rus ulus ötesi şirketlerinin Afrika'daki varlıklarının eski olmamasına karşın yatırımları hızlı bir şekilde yükselerek 2011'de 1 milyar dolar olmuştur. Şirketlerin Afrika'da ki faaliyetlerinin bu denli hızlı artmasında hem ham maddelere ulaşma arzusu ve stratejik malların üretiminde yeni bölümler geliştirmek, hem de yerel piyasalara erişebilme güdüsü motive edici rol oynamıştır.

Örneğin; dünyanın en büyük alüminyum üreticisi olan Rusal Firması Angola, Gine, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nde faaliyet göstermektedir. Rus Bankaları da Afrika da faaliyet göstermeye başlamıştır; örnek vermek gerekirse; Vneshtorgbank Bankası Angola'daki ilk çoğunluğu yabancı sermayeli bankayı açmış, ardından Namibya ve Fildişi Sahili'nde de faaliyetlere başlamıştır, öte yandan Rus Renaissance Capital Kuruluşu Nijerya'daki en büyük bankalardan biri olan Ecobank'ın % 25' ine sahiptir. Kıtaya yapılan BRICS ülkelerine ait DDY'lerin önemi yine BRICS ülkelerine

ait toplam dışa-dönük DDY'lerin incelenmesiyle daha da önem kazanmaktadır, zira BRICS ülkelerinin Afrika'daki yatırımları gittikçe artarak ABD ve AB ülkelerinin yaptıkları yatırımları geride bırakmıştır (Şekil 7).

Şekil 7. Afrika'nın AB, ABD ve BRICS Ülkelerinin Dışa-Dönük Yatırımları İçerisindeki Payı (2000-2002 ve 2009-2011, %)

Kaynak: UNCTAD

SONUÇ: POLİTİKA YAPICILAR İÇİN BİR TAKIM SORULAR

Rapor içerisinde DDY'lerin BRICS ülkeleri içindeki görünümü, BRICS ülkeleri arasındaki DDY ve grup ülkelerinin Afrika'daki yatırımları ele alınmıştır. Dolayısıyla politika yapıcıları için bir takım sorular ön plana çıkmıştır;

BRICS-içi DDY'ler neden sınırlı seviyededir? Ne tür politikalar ile yatırım alanlarında BRICS-içi ekonomik işbirliği arttırılabilir? BRICS ülkelerinin Afrika kıtasında ilerisi için üretici kapasiteyi arttırabilmek adına beklentileri nelerdir?

BRICS ülkeleri; altyapı geliştirilmesi, imalat ve hizmet sektörü yatırımları ve yerel şirketlerin de gelişmesi noktasında yararlı olabilecek yatırımları içerek şekilde (yerel bağlantıları kuvvetli operasyonlar, finans kaynaklarına ulaşımı kolaylaştıracak finansal sektör yatırımları vb.) hangi iktisadi politikalar üzerinden Afrika'da yatırımları

arttırarak üretici kapasitenin artmasını ve sektörel anlamda istihdam yaratılmasını sağlayabilirler?

Son olarak, BRICS ülkeleri hangi iktisadi politikalar ile Afrika kıtasında yaptıkları yatırımların kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınma amacı için elverişli olduğunu gösterebilirler?

Sedat DEMİR

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümü mezunudur. Mezuniyetinin ardından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngilizce İktisat Anabilim dalında yüksek lisansını tamamlayan Demir, 2011 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında başladığı doktora eğitimini sürdürmektedir. Demir aynı zamanda Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup; çalışmalarını Uluslararası İktisat, İktisat Teorisi, İktisadi Kalkınma, Matematiksel İktisat alanlarında sürdürmektedir.

Kırklareli Üniversitesi

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi

Rektörlük Kültür Merkezi A Blok Kırklareli/Merkez

Tel: +90 288 212 96 70 Dahili: 166 | Faks: +90 288 212 23 59

E-posta: kesam@kirkclareli.edu.tr Web: <http://kesam.kirkclareli.edu.tr>